

AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 250, 251 IR 252 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, įstatymo projekto tikslai ir uždaviniai.

2021 m. liepos 19 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija gavo Europos Komisijos (toliau – Komisija) oficialų pranešimą dėl Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės pažeidimo procedūros Nr. INFR(2021)2087 dėl 2017 m. kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičiančios Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičiančios Tarybos sprendimą 2005/671/TVR (toliau – Direktyva (ES) 2017/541), netinkamo perkėlimo ir įgyvendinimo Lietuvos nacionalinėje teisėje (toliau – oficialus pranešimas). Komisijos nuomone, Lietuva neįvykdė savo įsipareigojimų, susijusių su Direktyvos (ES) 2017/541 2 straipsnio 3 dalies, 3 straipsnio 1 dalies b, c ir e punktų, 24 straipsnio 2 ir 3 dalių bei 25 straipsnio perkėlimu į nacionalinę teisę.

Įvertinusi Komisijos oficialiame pranešime nurodytas minėtų Direktyvos (ES) 2017/541 straipsnių perkėlimo į nacionalinę teisę spragas, Teisingumo ministerija 2021 m. rugsėjo mėn. pateikė Komisijai argumentuotą atsakymą, pagrindžiantį, kad galiojantis teisinis reguliavimas jau šiuo metu pilna apimtimi perkelia Direktyvos (ES) 2017/541 2 straipsnio 3 dalies, 24 straipsnio 2 ir 3 dalių bei 25 straipsnio nuostatas, todėl dėl šių Direktyvos (ES) 2017/541 straipsnių įgyvendinimo papildomi nacionalinės teisėkūros pokyčiai nėra reikalingi (pavyzdžiui, 2021 m. sausio 14 d. priimtas naujas Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymas (įsigaliojo 2021 m. kovo 1 d.), kuriuo sureguliuoti pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims tarnybų veikimo principai, funkcijos ir kt., be kita ko, susiję ir su konkrečių terorizmo aukų poreikių tenkinimu, ir pan.). Tačiau sutikdama su Komisijos identifikuotomis Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b, c ir e punktų perkėlimo į nacionalinę teisę spragomis ir siekdama užtikrinti visapusišką nacionalinės teisės atitikį minėtuose Direktyvos (ES) 2017/541 straipsniuose įtvirtintoms nuostatoms, Teisingumo ministerija parengė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK arba baudžiamasis įstatymas) 250, 251 ir 252 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Įstatymo projektas), kurio tikslas – suderinti Lietuvos nacionalinės teisės nuostatas su Direktyvos (ES) 2017/541 reikalavimais ir pašalinti Komisijos oficialiame pranešime identifikuotas Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b, c ir e punktų perkėlimo į nacionalinę teisę spragas. Pažymėtina, kad Įstatymo projektu siūlomi BK pakeitimai preliminariai yra suderinti su Europos Komisijos ekspertais, atsakingais už Direktyvos (ES) 2017/541 nuostatų įgyvendinimo kontrolę.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai ir rengėjai.

Įstatymo projektą parengė Teisingumo ministerijos Baudžiamosios justicijos grupė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptariamai teisiniai santykiai.

Šiuo metu baudžiamoji atsakomybė už teroro aktą yra numatyta BK 250 straipsnyje. Šio straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad tas, kas teroristiniais tikslais sukėlė potvynį arba sutrikdė vandens, energijos ar kitų gamtos išteklių tiekimą, arba sprogdino, padegė arba kitaip dideliu mastu naikino ar gadino turtą, arba paveikė informacinę sistemą ar elektroninius duomenis, arba paskleidė radioaktyvias, biologines ar chemines kenksmingas medžiagas, preparatus ar mikroorganizmus, jeigu dėl to atsirado ar galėjo atsirasti sunkių padarinių, taip pat tas, kas teroristiniais tikslais nesunkiai sutrikdė sveikatą vienam ar daugiau žmonių arba sukėlė pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai, arba paveikė didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai turinčią informacinę sistemą ar jos elektroninius duomenis, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų. Tai reiškia, kad pasikėsinimas į asmens fizinę neliečiamybę teroristiniais tikslais, sukėlęs, pavyzdžiui, nedidelį aukos sveikatos sutrikdymą, į BK 250 straipsnio taikymo sritį nepatenka, o tai, Komisijos vertinimu, neatitinka Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b punkto, kuriame daroma nuoroda į bet koki

pasikėsiniimą į asmens fizinę neliečiamybę, nepriklausomai nuo faktinių pasekmių aukos sveikatai, reikalavimų.

BK 251 straipsnis reglamentuoja baudžiamąją atsakomybę už orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovinio transporto priemonės arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimą. Nepaisant to, šio straipsnio 1 ir 2 dalyse, vardijant tam tikrus nusikalstamų veikų požymius, nei kita viešoji, nei krovinio transporto priemonė nėra minimos. Toks teisinis reguliavimas, Komisijos nuomone, neatitinka Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punkto nuostatų.

Baudžiamoji atsakomybė už žmogaus pagrobimą įkaitu reglamentuojama BK 252 straipsnyje, kurio 1 dalyje nurodyta, kad tam, kas pagrobė ar laikė pagrobtą žmogų ir už paleidimą reikalavo iš tarptautinės viešosios organizacijos, valstybės ar jos institucijos atlikti bet kokią veiksmą ar susilaikyti nuo veiksmų, taip pat tas, kas grasino tuoj pat nužudysiąs ar sužalosiąs pagrobtą žmogų reikalaudamas sudaryti sąlygas išvengti sulaikymo, gresia laisvės atėmimas nuo trejų iki dešimties metų. Tačiau ši sudėtis neatitinka Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies c punkto reikalavimų, nes pagrobimas ar laikymas įkaitu siekiant įbauginti gyventojus arba rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines politines, konstitucines, ekonomines ar socialines šalies ar tarptautinės organizacijos struktūras į baudžiamojo įstatymo nuostatų aprėptį nepatenka.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama.

1. Dėl Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio („Teroristiniai nusikaltimai“) 1 dalies b punkto

Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b punkte nustatyta, jog valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad toliau nurodytos tyčinės veikos – nacionalinėje teisėje apibrėžiamos kaip nusikalstamos veikos – dėl kurių, atsižvelgiant į jų pobūdį ar aplinkybes, gali būti padaryta didelė žala šaliai ar tarptautinei organizacijai, būtų apibrėžiamos kaip teroristiniai nusikaltimai tais atvejais, kai jos padaromos siekiant vieno iš 2 dalyje išvardytų tikslų. Viena tokių tyčinių nusikalstamų veikų – pasikėsiniimai į asmens fizinę neliečiamybę.

Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b punktas į Lietuvos teisę perkeltas BK 250 straipsnio 2, 3 ir 4 dalimis. Lietuvos teisėje išskiriamas sunkus, nesunkus ir nežymus sveikatos sutrikdymas (pastarąjį Komisija oficialiame pranešime įvardija kaip „nedidelį“ sveikatos sutrikdymą). BK 250 straipsnio 2 dalyje, kurioje kalbama apie nesunkų sveikatos sutrikdymą, nustatyta: „<...> tas, kas teroristiniais tikslais nesunkiai sutrikdė sveikatą vienam ar daugiau žmonių arba sukėlė pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai, <...>, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų“. BK 250 straipsnio 3 dalyje kalbama apie teroro aktus, kurie sukelia sunkų sveikatos sutrikdymą: „Tas, kas teroristiniais tikslais sunkiai sutrikdė sveikatą vienam ar daugiau žmonių, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki penkiolikos metų.“ Pagal BK 250 straipsnio 4 dalį baudžiamoji atsakomybė kyla tais atvejais, kai teroristiniais tikslais nužudomas vienas ar daugiau žmonių, už kuriuos baudžiama laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos.

Oficialiame pranešime Komisija nurodo, kad BK 250 straipsnyje kalbama tik apie atvejus, kai dėl teroro aktų atsiranda bent nesunkus sveikatos sutrikdymas. Taigi, teroro aktai, lemiantys, kaip Komisija nurodo, nedidelį sveikatos sutrikdymą (kaip minėta, nacionalinėje teisėje tai įvardijama nežymaus sveikatos sutrikdymo terminu), į BK 250 straipsnyje įtvirtintą nusikaltimo sudėtį neįtraukti. Iš to daroma išvada, kad pasikėsiniimas į asmens fizinę neliečiamybę teroristiniais tikslais, sukėlęs nedidelį aukos sveikatos sutrikdymą, į BK 250 straipsnio taikymo sritį nepatenka. Komisijos vertinimu, tai nederą su Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b punktu, kuriame daroma nuoroda į bet kokią pasikėsiniimą į asmens fizinę neliečiamybę, nepriklausomai nuo faktinių pasekmių aukos sveikatai. Atsižvelgiant į tai, kad BK 250 straipsnio 2 dalyje numatytos nusikaltimo sudėties aprėptis yra siauresnė nei Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b punkto aprėptis, sutiktina su Komisijos oficialiame pranešime identifikuotu Lietuvos nacionalinės teisės trūkumu, įgyvendinant Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies b punktą. Siekiant tinkamai įgyvendinti minėtą Direktyvos (ES) 2017/541 nuostatą, Įstatymo projektu tikslinama BK 250 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nusikaltimo sudėtis, kuri apims bet kokią pasikėsiniimą į asmens fizinę neliečiamybę, t. y. ir nežymaus sveikatos sutrikdymo požymį.

2. Dėl Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio („Teroristiniai nusikaltimai“) 1 dalies c punkto

Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies c punkte nustatyta, jog valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad toliau nurodytos tyčinės veikos – nacionalinėje teisėje apibrėžiamos kaip nusikalstamos veikos – dėl kurių, atsižvelgiant į jų pobūdį ar aplinkybes, gali būti padaryta didelė žala šaliai ar tarptautinei organizacijai, būtų apibrėžiamos kaip teroristiniai nusikaltimai tais atvejais, kai jos padaromos siekiant vieno iš 2 dalyje išvardytų tikslų. Viena tokių tyčinių nusikalstamų veikų – žmogaus pagrobimas arba laikymas įkaitu.

Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies c punktas į Lietuvos teisę perkeltas BK 252 ir 252¹ straipsniais. BK 252 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kas pagrobė ar laikė pagrobtą žmogų ir už paleidimą reikalavo iš tarptautinės viešosios organizacijos, valstybės ar jos institucijos atlikti bet kokią veiksmą ar susilaikyti nuo veiksmų, taip pat tas, kas grasino tuoj pat nužudysiąs ar sužalysiąs pagrobtą žmogų reikalaudamas sudaryti sąlygas išvengti sulaikymo, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų. BK 252¹ straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad teroristiniais tikslais padaryti tokie nusikaltimai kaip pagrobimas ar laikymas įkaitu yra laikomi teroristiniais nusikaltimais. Tačiau, kaip nurodo Komisija, BK 252 straipsnio 1 dalis apima tik pagrobimą ar pagrobto žmogaus laikymą įkaitu tais atvejais, kai iš tarptautinės viešosios organizacijos, valstybės ar jos institucijos reikalaujama atlikti bet kokią veiksmą ar susilaikyti nuo veiksmų, o tai yra tik vienas iš trijų Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 2 dalyje numatytų teroristinių nusikaltimų tikslų, įtvirtintų b punkte. Į BK 252 straipsnio 1 dalį nepatenka atvejai, kai pagrobimas ar laikymas įkaitu įvykdomi siekiant kitų dviejų teroristinių tikslų, nurodytų Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 2 dalies a ir c punktuose, t. y. kai siekiama stipriai įbauginti gyventojus arba rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines politines, konstitucines, ekonomines ar socialines šalies ar tarptautinės organizacijos struktūras. Būtent dėl šios priežasties, Komisijos vertinimu, pagrobimas ar laikymas įkaitu siekiant įbauginti gyventojus arba rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines politines, konstitucines, ekonomines ar socialines šalies ar tarptautinės organizacijos struktūras į Lietuvos teisės aktų aprėptį nepatenka. Atsižvelgiant į tai, daroma išvada, kad Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies c punktas į nacionalinę teisę perkeltas netinkamai. Įvertinus tai ir siekiant pašalinti Komisijos identifikuotą Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies c punkto perkėlimo į nacionalinę teisę spragą, Įstatymo projektu teikiamais BK 252 straipsnio 1 dalies pakeitimais siūloma aiškiai įtvirtinti nuostatas, numatančias baudžiamąją atsakomybę už žmogaus pagrobimą ar pagrobto žmogaus laikymą teroristiniais tikslais. Atsižvelgiant į BK 252¹ straipsnio 3 dalyje apibrėžtą teroristinių tikslų sąvoką, baudžiamoji atsakomybė už BK 252 straipsnyje numatytą žmogaus pagrobimo įkaitu nusikaltimą kils ne tik tam, kuris pagrobė ar laikė pagrobtą žmogų ir už paleidimą reikalavo iš tarptautinės viešosios organizacijos, valstybės ar jos institucijos atlikti bet kokią veiksmą ar susilaikyti nuo veiksmų, bet ir tam, kuris pagrobė ar laikė pagrobtą žmogų, siekdamas labai įbauginti visuomenę ar jos dalį arba destabilizuoti ar sunaikinti svarbiausius valstybės konstitucinius, politinius, ekonominius ar socialinius darinius ar tarptautinę viešąją organizaciją.

3. Dėl Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio („Teroristiniai nusikaltimai“) 1 dalies e punkto

Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punkte nurodyta, kad valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad toliau nurodytos tyčinės veikos – nacionalinėje teisėje apibrėžiamos kaip nusikalstamos veikos – dėl kurių, atsižvelgiant į jų pobūdį ar aplinkybes, gali būti padaryta didelė žala šaliai ar tarptautinei organizacijai, būtų apibrėžiamos kaip teroristiniai nusikaltimai tais atvejais, kai jos padaromos siekiant vieno iš 2 dalyje išvardytų tikslų. Viena tokių tyčinių nusikalstamų veikų – orlaivių, laivų ar kitų viešojo ar krovininio transporto priemonių užgrobimas.

Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punktas į Lietuvos teisę perkeltas BK 251 straipsniu, reglamentuojančiu baudžiamąją atsakomybę už orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovininio transporto priemonės arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimą. BK 251 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kas užgrobė orlaivį, laivą arba stacionarią platformą kontinentiniame šelfe, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų. BK 252¹ straipsnyje nurodyta, kad BK 251

straipsnyje numatyti nusikaltimai laikomi teroristiniais nusikaltimais, jei buvo padaryti teroristiniais tikslais. Atsižvelgiant į tai, Komisijos teigimu, pirma Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punkto dalis, apimanti orlaivių ir laivų užgrobimą, perkelta tinkamai. Tačiau Komisija atkreipė dėmesį į tai, kad BK 251 straipsnio 1 dalis neapima kitų viešojo ar krovinio transporto priemonių užgrobimo (nepaisant to, kad BK 251 straipsnio pavadinime minimos tiek kitos viešojo, tiek krovinio transporto priemonės). Kitaip nei orlaivių ir laivų užgrobimas, kitų viešojo ar krovinio transporto priemonių užgrobimas minimas tik BK 251 straipsnio 3 dalyje (bet ne šio straipsnio 1 ir 2 dalyse), kurioje nustatyta, jog tas, kas panaudodamas šaunamąjį ginklą, sprogmenį ar kitą orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovinio transporto priemonės įgulos ar keleivių arba stacionarioje platformoje kontinentiniame šelfe esančių asmenų gyvybei ar sveikatai pavojingą priemonę užgrobė orlaivį, laivą ar kitą viešojo ar krovinio transporto priemonę arba stacionarią platformą kontinentiniame šelfe, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki dešimties metų. Vis dėlto, BK 251 straipsnio 3 dalyje kalbama tik apie kitų viešojo ar krovinio transporto priemonių užgrobimą naudojant šaunamąjį ginklą, sprogmenį ar kitą gyvybei ar sveikatai pavojingą priemonę. Komisijos vertinimu, toks papildomas reikalavimas, palyginti su Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punktu, siaurina nusikaltimo aprėptį. Todėl kitos viešojo ar krovinio transporto priemonės užgrobimas nenaudojant šaunamojo ginklo, sprogmens ar kitos gyvybei ar sveikatai pavojingos priemonės nepatenka į BK 251 straipsnio taikymo sritį ir nėra laikomas teroristiniu nusikaltimu. Atsižvelgiant į šią Komisijos identifikuatą Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punkto perkėlimo į nacionalinę teisę spragą, Įstatymo projektu siūlomi BK 251 straipsnio 1 ir 2 dalių pakeitimai, kuriais minėtose dalyse įtvirtinamas nusikalstamų veikų dalykas apims ne tik orlaivį, laivą arba stacionarią platformą kontinentiniame šelfe, bet ir kitas viešojo ar krovinio transporto priemones, kaip to reikalaujama Direktyvos (ES) 2017/541 3 straipsnio 1 dalies e punkto nuostatomis.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta.

Numatoma, kad Įstatymo projektas neigiamų pasekmių neturės.

6. Galima priimto įstatymo įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai.

Priimtas Įstatymo projektas neigiamos įtakos kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Galima priimto įstatymo įgyvendinimo įtaka verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

Įstatymo projekto nuostatų įgyvendinimas įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai neturės.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams?

Įstatymo projektas strateginio lygmens planavimo dokumentams neprieštarauja.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios.

Siekiant Įstatymo projekte siūlomus pakeitimus inkorporuoti į teisinę sistemą, priimti naujų, pakeisti ar pripažinti netekusiais galios galiojančių teisės aktų nereikės.

10. Įstatymo projekto atitiktis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams, sąvokų ir terminų įvertinimas.

Įstatymo projektas atitinka Valstybinės kalbos įstatymo ir Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimus. Įstatymo projektas naujų sąvokų nenustato, todėl jų įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka nereikia.

11. Įstatymo projekto atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei.

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus.

12. Įstatymui įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, juos priimti turintys subjektai.

Įstatymui įgyvendinti nereikės priimti įgyvendinamųjų teisės aktų.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti.

Įstatymo įgyvendinimui papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų neprireiks, taip pat nenumatoma ir papildomo lėšų sutaupymo.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados.

Įstatymo projekto rengimo metu specialistų vertinimų ar išvadų negauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis.

Reikšminiai Įstatymo projekto žodžiai, kurių reikia jiems įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą: „Baudžiamasis kodeksas“, „Teroro aktas“, „Orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovinio transporto priemonės arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimas“, „Žmogaus pagrobimas įkaitu“, „teroristiniai tikslai“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai.

Nėra.